

De meerwaarde van Brussel voor Vlaanderen.

Geacht publiek,

Met dankbaarheid en enige verbazing aanvaardde ik de uitnodiging om vandaag op deze feestelijke zitting ter gelegenheid van de 25e verjaardag van de Vlaamse Gemeenschapscommissie kort de meerwaarde van Brussel voor Vlaanderen te duiden. Verbazing omdat de uniciteit van Brussel en haar meerwaarde voor Vlaanderen reeds vaak werd uitgesproken en beschreven, maar het blijkbaar noodzakelijk blijft om ze te herhalen. Van het uniek karakter van Brussel hoef ik weinigen te overtuigen. Brussel is tenslotte de hoofdstad van België, eveneens de hoofdstad van de Franse Gemeenschap en van Vlaanderen, het politiek centrum binnen de Europese Unie en de vestigingsplaats van tal van internationale organisaties. Zowel op politiek als op economisch vlak is Brussel de eerste stad van België; ze speelt een sleutelrol op cultureel vlak, ze krijgt een groeiend belang als universiteitsstad en op haar gewestelijk grondgebied herbergt ze ook nog eens 19 gemeenten. We kunnen zonder overdrijving spreken van een meerlagige stad en een meervoudige hoofdstad. Deze heeft zich in de voorbije decennia op een dergelijke wijze ontwikkeld dat haar positie ten aanzien van andere Vlaamse en Belgische steden nog uitzonderlijker is geworden.¹ Aan deze ontwikkeling zijn zowel schaduwkanten als kansen - voor Brussel én voor Vlaanderen - verbonden. Ik beperk me tot enkele hoofdlijnen om vervolgens te schetsen hoe grootstedelijke ervaringen zich vertalen in *good practices* met meerwaarde voor Vlaanderen. Zo zijn er talrijke, maar ik beperk me tot enkele van dergelijke *good practices*.

Zoals de geprojecteerde *Global cities index* van Kearney (2012) illustreert, behoort Brussel tot de top 10 van wereldsteden. Deze *global cities index* vat de invloed van een stad samen qua economische activiteit, human capital, informatieuitwisseling, cultuur en politiek. Eén zaak is duidelijk: in tegenstelling tot andere steden van Vlaanderen, wordt Brussel beschouwd als een **wereldstad** met een belangrijke invloed op de wereldpolitiek. Brussel is een knooppunt, een belangrijke schakel in de netwerken die een geglobaliseerde wereldeconomie vormen. Behalve Londen en Parijs staat er ook geen enkele andere Europese stad in deze top 10 en in de top 20 komen enkel steden als Wenen, Madrid en Berlijn voor. ULB-stadsgeograaf Christian Vandermotten maakt wel een kanttekening bij de positie van Brussel en betitelt ze als een 'onvolledige' wereldstad: het globaal economisch belang van Brussel is aanzienlijk als de vestigingsplaats van lobbygroepen van multinationals e.d. wegens de aanwezigheid van Europese instellingen en ook als politiek centrum en als informatienetwerk, maar ze presteert minder qua *Research & Development*. Dit heeft niets te maken met een gebrek aan wetenschappelijke activiteiten in Brussel, integendeel, - Brussel is veel belangrijker als kenniscentrum dan haar perceptie als zodanig- maar met de afwezigheid van maatschappelijke zetels van grote wereldbedrijven in België en van Belgische bedrijven *tout court*.

Tot in de jaren zestig van de 20e eeuw was Brussel immers economisch belangrijk omwille van haar tertiaire functies, verbonden aan haar hoofdstedelijke rol, haar rol als financieel centrum en haar rol als economische zetel, en dat sinds de 19e eeuw. Daarnaast was ze ook de grootste industriële stad van het land. Vanaf de jaren zestig van vorige eeuw zette zich een sterk desindustrialiseringsproces in, dat deels gecompenseerd werd door een delokalisatie van de industrie naar de Vlaamse rand rond Brussel en door de ontwikkeling

van de tertiaire en vooral de financiële sector in Brussel. Deels, want de industriële tewerkstelling in Brussel, Waals- en Vlaams-Brabant samen liep tussen 1970 en 1990 sterk terug. Bovendien heeft het Belgisch grootkapitaal zich teruggetrokken uit de industrie en resten er maar weinig Belgische banken meer. Van de 2000 belangrijkste wereldfirma's waren er in 2006 12 Belgische en daarvan waren er 9 in Brussel gevestigd. België controleerde maar 0.54% van het zakencijfer van de 2000 grootste firma's ter wereld. Daarvan moet Brussel het dus niet hebben.

Op het vlak van de huisvesting van agentschappen van de Verenigde Naties en NGO's bekleedt Brussel dan weer wereldwijd wel een plaats in de top twee.

Brussel profileert zich uiteraard vooral als wereldstad met een politieke rol en als informatienetwerk. Rekening houdend met het aantal lobbyisten en geaccrediteerde journalisten is Brussel samen met Washington de belangrijkste politieke wereldhoofdstad. Naast de Europese instellingen,-verdeeld over Brussel, Luxemburg en Straatsburg,- hebben ook andere internationale organisaties hier hun zetel. Het is een grote vestigingsplaats van diplomatieke vertegenwoordigingen en heel wat professionele organisaties. Brussel is het jaarlijks toneel van tal van conferenties, die, als ze al niet internationaal zijn, mee een internationaal publiek aantrekken. Er worden er hier zo jaarlijks meer dan 70.000 georganiseerd. 56% van die congressen worden door een Europese instelling georganiseerd en ongeveer 14% door internationale organisaties en verenigingen. 115 000 mensen zouden jaarlijks Brussel aandoen omwille van internationale activiteiten.

Indien de afgeleide effecten in rekening worden gebracht, schat men dat 14% van de Brusselse werkgelegenheid rechtstreeks of onrechtstreeks het gevolg is van de aanwezigheid van de internationale instellingen.

Bovendien heeft de Europese uitbreiding naar het oosten en het daarmee gepaard gaande verlies van haar centrale geografische ligging de aantrekkingskracht van Brussel niet afgeremd, zelfs integendeel.

Brussel is dus een mondiale hoofdrolspeler geworden. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest produceert 19% van het BNP. Dit gaf en geeft bovendien heel wat economische impulsen aan een gebied binnen de ruit Gent - Antwerpen - Leuven - Brussel. De vervlechting van Brussel met zijn uitdijend hinterland is erdoor versterkt. Deze unieke positie geeft Brussel een belangrijke meerwaarde voor Vlaanderen. De rijkdom die Brussel produceert gebeurt immers in wisselwerking met haar omliggende Randgebied. Op het colloquium 'De Internationalisering van de Vlaamse rand rond Brussel', dat BRIO in 2012 met steun van de Vlaamse overheid en de provincie Vlaams-Brabant organiseerde, zette collega emeritus Jan Degadt, verbonden aan de Hogeschool-Universiteit Brussel en tevens lid van de wetenschappelijke raad van BRIO, uiteen hoe de internationalisering van de Vlaamse rand factor is van de specifieke aanwezigheid van Brussel, naast de effecten van Europese integratie en globalisering en van de nabijheid van een grote agglomeratie in het algemeen. Het gros van de door Brussel geproduceerde rijkdom wordt door pendelaars aangemaakt. 2/3 van die pendelaars komt uit Vlaanderen, vooral uit Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen. Zij spenderen een groot gedeelte van hun leven in Brussel, geven mee vorm aan Brussel, komen ook vaak in Brussel om zich te ontspannen, maken gebruik van het cultuur aanbod in Brussel, maar, en dit even terzijde, worden vaak niet gehoord in het Brussels verhaal. Hoe dan ook, deze pendel zorgt voor een transfer van inkomens richting Vlaanderen en een bijdrage tot de welvaart van Vlaanderen in het algemeen en de Brusselse rand in het bijzonder, wat aanleiding geeft tot politieke discussies en tot de vraag tot compensaties.

Brusselse bewoners en politici vinden dat ze enkel de lasten overhouden in de vorm van verkeerscongestie, drukte, sociale en veiligheidsproblemen... en niet de lusten. Met de inkomsten van de pendelaars verdwijnt immers ook de fiscale slagkracht, die het Brussels Hoofdstedelijk Gewest nodig heeft om meer inkomsten te verwerven. Dit geldt trouwens ook voor de zogenaamde *expats*, die vaak wel in de duurere gemeenten van Brussel verblijven en er eveneens inkomens verwerven, maar er evenmin belastingen betalen.

Internationalisering betekent dus duidelijk niet enkel een succesverhaal voor Brussel.

Het heeft ook een grote bevolkingsgroei teweeggebracht, waarin een natuurlijke aangroei gecombineerd met een positief migratiesaldo een grote rol spelen. Dit heeft geleid tot een sterk internationaal profiel van de Brusselse bevolking. Bij het begin van deze eeuw werd al 1/3 van de Brusselse bewoners in het buitenland geboren. Gegeven de beperkte schaal van Brussel (161 km²) én de sterke bevolkingsgroei zet deze evolutie niet alleen Brussel onder druk, maar ook de Vlaamse Rand rond Brussel. Dit leidt niet alleen tot intense migratie richting groene rand rond Brussel. Deze migratieprocessen gaan eveneens gepaard met een sterke ruimtelijke differentiatie, zowel binnen Brussel als in de Vlaamse rand. Jonge gezinnen die het zich kunnen permitteren, zoeken immers goedkopere behuizing in groenere gemeenten en verzekeren zo tegelijk de demografische verjonging van Vlaanderen. De armere gezinnen blijven achter in Brussel en zijn niet gewapend - noch met een opleiding in het algemeen, noch met elementaire talenkennis in het bijzonder- om in de expansieve sectoren tewerkgesteld te worden. Dit heeft zeer hoge werkloosheidscijfers tot gevolg. De groeiende uitgaande pendel vanuit Brussel richting Vlaamse rand getuigt gelukkig van het besef dat ook hier een belangrijke economische belangenconvergentie tussen Brussel en Vlaanderen schuilt.

Dat Brussel enerzijds een bron van rijkdom is geworden, ook voor Vlaanderen, maar dat anderzijds een groot gedeelte van haar bewoners niet mee profiteert van die voortgebrachte rijkdom, is één van de aspecten van wat men als de 'stedelijke paradox' omschrijft. Een 'tewerkstellingsmachine' voor Vlaanderen, dixit Jan Degadt, die hoog opgeleide arbeidskrachten aanzuigt, maar waarvan eveneens een groot deel van haar bevolking ondergekwalificeerd is. Die scherpe sociale tegenstellingen uitend zich eveneens in een ruimtelijke segregatie tussen gemeenten en wijken binnen het gewest. Dit is uiteraard geen recent fenomeen, maar het wordt door de internationalisering wel versterkt. De oude centrale wijken langs het kanaal en in de eerste gordel rond de vijfhoek vertonen een hoge concentratie van armoede en hoge werkloosheid. De zuidoostelijke en zuidwestelijke gemeenten van het gewest profileren zich verder als residentiële zones. Ofschoon dit niet zo wordt gepercipieerd, zijn Brussel en de Vlaamse rand niet alleen economisch en functioneel sterk vervlochten, maar ze zijn ook bondgenoten waar het op de effecten van deze internationalisering aankomt: deze versterkt er net zoals in Brussel de sociale tegenstellingen en de ruimtelijke segregatie en legt omwille van haar aantrekkelijkheid precies druk op mobiliteit en milieu. De ontwikkeling van Brussel tot een *global city* is dus onlosmakelijk verbonden met deze van Vlaanderen; Brussel en Vlaanderen delen de economische, sociale en andere lusten en lasten.

Over de linguïstische aspecten heb ik het nog niet gehad. Dr. Rudi Janssens heeft reeds duidelijk geschetst wat de impact betekende van de recente maatschappelijke transformatieprocessen op de taalverhoudingen in Brussel: van voortschrijdende verfransing van Nederlandstaligen zoals we dat in de 19e eeuw tot midden 20e eeuw kenden is nauwelijks sprake meer, wel van een evolutie naar meertaligheid met het Frans weliswaar in

een hoofdrol, maar eveneens met een groeiend succes van het Engels en- tegelijk- met een sterke rol voor sommige migrantentalen. Bovendien: wat zich aan taalverschuiving heeft voorgedaan in Brussel, doet zich nu ook voor in Vlaanderen. Vooral in de rand wordt men de laatste jaren in snel tempo geconfronteerd met de influx van anderstalige gezinnen. In het schooljaar 2009/10 bedroeg het aandeel kleuters met een andere thuistaal dan het Nederlands in de Nederlandstalige basisscholen er immers al 36%; het aandeel leerlingen in de lagere school reeds 28%. Dit heeft tot heel wat 'geproblematiseer' en pessimistische inschattingen geleid, waarbij voorbij werd gegaan aan de integratiekracht van het Nederlandstalig onderwijs. Het zullen immers uiteindelijk de kinderen zijn die zullen uitstromen uit het Nederlandstalig onderwijs die een graadmeter zullen vormen voor de mate waarin zich een taalverschuiving heeft voorgedaan ten nadele van het Nederlands. Het is ook het Nederlandstalig onderwijs in Brussel dat heeft aangetoond hoe verschillende etnische en taalkundige groepen in de samenleving kunnen bereikt worden en verleid worden om Nederlands te leren. Het Nederlandstalig onderwijs in Brussel is immers een zeer efficiënt instrument gebleken om bevolkingsgroepen met een migratieachtergrond te integreren. Het taalbarometeronderzoek onderlijnde eveneens de bepalende rol van het Nederlandstalig onderwijs voor de identificatie met het Nederlands: maakt het onderwijs van de anderstalige instromers geen nieuwe Vlamingen, het maakt er wel nieuwe Nederlandstaligen van, die zich identificeren met Brussel, met de ruimte die ze delen met andere bevolkingsgroepen. Franstalige onderzoekers benadrukken dat er weinig andere plaatsen en gelegenheden zijn waar Brusselse kinderen zo intens de kans krijgen tot een open kijk op talen en op samenleven als in het Brussels Nederlandstalig onderwijs. Het Nederlandstalig onderwijs te Brussel is, na jaren van achteruitgang, een succesverhaal geworden met de duidelijk sterke financiële steun van de Vlaamse gemeenschap en door zich te richten op Franstalige en vervolgens anderstalige leerlingen. Het aanbieden van kwaliteitsvol onderwijs, gekoppeld aan het perspectief van uit te stromen als tweetalige- wat het Franstalig onderwijs in de hoofdstad nooit realiseerde- vormden daarbij het lokmiddel. Door de gewijzigde samenstelling van de Brusselse bevolking veranderde uiteindelijk ook de aard van de uitstroom en levert dit onderwijs uiteindelijk meertalige en multiculturele jonge burgers af. In het schooljaar 2012/13 werd bijna de helft van het secundair onderwijs bevolkt door meisjes en jongens die thuis niet met Nederlands in contact kwamen.

Uiteraard kunnen we niet blind zijn voor de keerzijde van de medaille. In het kleuter en basisonderwijs vormen Nederlandstalige kinderen een kleine minderheid. Dit geeft aanleiding tot vragen over in welke mate dit Nederlandstalig onderwijs nog dient uit te breiden om anderstalige en Franstalige kinderen op te vangen en of er geen minimum aantal Nederlandstalige kinderen nodig zijn om een zekere kwaliteit te garanderen. Hoe kan meertaligheid gepromoot blijven zonder het kwaliteitslabel en het Nederlandstalig karakter te verliezen? Ze vormden uiteindelijk onderwerp van politieke discussie en aanleiding tot de aanpassing van de voorrangregels voor Nederlandstalige kinderen, wat op zijn beurt weer leidde tot spanningen met de Franstalige gemeenschap. Het Brussels onderwijs ontsnapt bovendien niet aan de dualiteit van de Brusselse maatschappij, wat zich vertaalt in sterke schoolse verschillen, in elite scholen en concentratiescholen, en globaal in een gemiddeld prestatieniveau dat voor het Brussels Nederlandstalig onderwijs sterk onder dat van Vlaanderen ligt. In Brussel heeft 56 procent van de tieners al eens een jaar gedubbeld op school, in Vlaanderen gaat het 'maar' om 29 procent. Eén leerling op 5 en 1 leerlinge op 6 verlaten het Brussels Nederlandstalig onderwijs zonder diploma en dat is bijna het dubbele

van Vlaanderen (11% en 8%). Vooral anderstalige, allochtone leerlingen doen het slechter: 4 op 10 verlaten de school zonder diploma.

Zoals gezegd heeft alles te maken met enerzijds de zeer grote sociaaleconomische kloof in Brussel en anderzijds met de specificiteit van de taalsituatie: anderstalige kinderen in steden als Gent en Antwerpen komen buiten het gezin nog vaak met het Nederlands in contact, maar dat is in Brussel heel wat minder het geval. De taalbarometer verduidelijkt dit. De combinatie van sociaaleconomische deprivatie en gering taalcontact zorgen ervoor dat leerlingen niet dezelfde eindtermen bereiken in het Brussels onderwijs als in Vlaanderen. Leerkrachten weten duidelijk niet steeds hoe al deze problemen aan te pakken. Daarvan getuigt de hoge rotatie van onderwijzend personeel in Brussel, die veel hoger ligt dan in Vlaanderen. De meeste leerkrachten komen uit Vlaanderen en willen blijkbaar liefst terug naar de geboortestreek.

Hoe dan ook, deze leerkrachten ontmoeten in Vlaanderen, inzonderheid in de brede Vlaamse rand rond Brussel, dezelfde problemen en omstandigheden als diegene die ze willen ontvluchten. De aanbevelingen rond het omgaan met meertaligheid die twee jaar geleden werden geformuleerd voor het onderwijs in de Vlaamse rand rond Brussel op eerder vermeld congres over de 'Internationalisering van de Vlaamse rand rond Brussel', werden geformuleerd op basis van onderzoek in de rand en dit werd voorafgegaan door analoog onderzoek in Brussel, gegeven het feit dat de Brusselse scholen een gelijkaardige evolutie reeds eerder doormaakten. Ook uit de projecten die nu opgestart worden in Brussel en een aantal Vlaamse steden kan de Brusselse rand in de toekomst ongetwijfeld leren. (Initiatieven zoals het Project Innoveren en Excelleren in Onderwijs). Ik vermeld hier ook graag het BRUTUS-project, Brusselse tutoren voor scholieren, van de Universitaire associatie Brussel (VUB en EHB), dat zich net als zijn kleinere partner SMART, het tutorproject van de HUB, richt op leerlingen in het Nederlandstalig onderwijs met taal- en/of leertekorten en die een moeizame doorstroom in het secundair onderwijs kennen. Als tutoren treden zowel studenten uit de lerarenopleiding op als studenten uit andere studierichtingen. Er wordt met de tutees in kleine groepjes niet enkel gewerkt aan het verminderen van de leertekorten, maar ook aan het verbeteren van de studie- en taalvaardigheden, aan het verhogen van het zelfvertrouwen en de motivatie. De tutees krijgen eveneens advies over en voorbereiding op de overgang naar het hoger onderwijs. Ook voor de tutoren vormt BRUTUS veel meer dan enkel een pedagogische uitdaging. Tijdens het tutoringtraject leren de tutoren werken in de specifieke Brusselse meertalige en multiculturele onderwijscontext, ontwikkelen ze hun sociale vaardigheden en ontstaat er een verrijkende wisselwerking tussen de leefwereld van de tutoren en die van de tutees. Uniek is dat BRUTUS en Tutorat Schola van de ULB dit academiejaar gestart zijn met een pilootproject om tutoren uit te wisselen. *Native speakers* geven tutorsessies Nederlands in Brusselse Franstalige partnerscholen en tutorsessies Frans in Nederlandstalige partnerscholen. Sinds 2006/7, startjaar van BRUTUS werden in 17 verschillende scholen 2891 tutees door 551 tutoren begeleid. Analoge tutoringprojecten hebben ook elders in Vlaanderen het licht gezien, maar geen van die projecten opereert in een context die vergelijkbaar is met de Brusselse waar het de schaal van de variatie in migratieachtergrond en taalcontext van tutees en tutoren betreft. Initiatieven zoals BRUTUS kunnen mee het antwoord vormen op de groeiende discrepantie tussen enerzijds, het toenemend gebruik van de drie contacttalen Nederlands, Frans, Engels én de eisen van de arbeidsmarkt in Brussel én in Vlaanderen en anderzijds de groeiende aanwezigheid van jongeren die deze

talen onvoldoende beheersen. Een *good practice* zoals BRUTUS verdient meer opvolging en ondersteuning, te meer daar precies in Brussel in de universiteiten nog heel wat expertise en mogelijkheden schuilen om aan kennisopbouw te doen over grootstedelijkheid en complexe situaties van meertaligheid, en om de wetenschappelijke kennis hierover verder te bundelen en te valoriseren. Nogmaals, Vlaanderen en zijn groeiende meertalige bevolking kunnen hier enkel wel bij varen. In tegenstelling tot het beeld dat hierover bestaat, is Brussel trouwens een belangrijk intellectueel centrum: naast de aanwezigheid van een aantal buitenlandse universiteiten in het verlengde van de internationalisering van Brussel zijn er, aan Nederlandstalige kant, 5 instellingen van hoger onderwijs gevestigd met 21 vestigingsplaatsen en, aan Franstalige kant, 19 instellingen met 46 vestigingsplaatsen. Volgens gegevens van 2012 zouden er 90 000 studenten verblijven in Brussel, waarvan 1/3 aan Nederlandstalige instellingen. Geen enkele Belgische stad telt meer studenten en in de *ranking* van Vlaamse studentensteden is Brussel de vierde grootste studentenstad, ook al wordt ze niet als studentenstad gepercipieerd. Gezien haar internationale rol en dito aantrekkingskracht, ook op buitenlands intellectueel kapitaal, en gezien alle inspanningen van de Vlaamse overheid om de universiteiten in te schakelen in een internationaliseringsdynamiek, is de universiteitsstad Brussel de gedroomde poort naar de wereld, de kortste weg naar de onderwijsinstellingen van de Franse gemeenschap, naar buitenlandse universiteiten en naar contact met studenten uit alle delen van de wereld. Deze samenwerking verruimt ook de horizon voor de Vlaamse wetenschappers. Ik geef één voorbeeld: BRIO, zelf een consortium van onderzoeksgroepen uit de Vlaamse universitaire associaties in Brussel, participeert eveneens in het BSI, Brussels Studies Institute, ontstaan vanuit een samenwerking tussen de Vrije Universiteit Brussel, de Université Libre de Bruxelles en Université Saint-Louis. Het BSI is op korte termijn uitgegroeid tot een succesvol contact- en coördinatieplatform voor academisch onderzoek over Brussel.ⁱⁱ Wij delen onder meer een drietalige elektronische databank waarin de referenties zijn opgenomen met betrekking tot onderzoek over Brussel. Zo bereiken de Nederlandstalige onderzoeksresultaten nu ook een veel groter publiek van Franstalige en internationale collega's en geïnteresseerden. Dit draagt bij tot ruimere internationale erkenning en intenser wetenschappelijke samenwerking. Het feit dat Brussel de enige *global city* is van België, zetel van zoveel internationale instellingen, en attractief als verblijfplaats van een zo internationaal en hoog opgeleide bevolking is een troefkaart, die de Nederlandstalige instellingen van hoger onderwijs met de hulp van Vlaanderen meer moeten kunnen uitspelen.ⁱⁱⁱ

En tenslotte nog een woordje over een *good practice* en een Brussels meerwaardeproduct bij uitstek: het instrument van de taalbarometer zelf, op basis waarvan u een wetenschappelijk verantwoord en representatief beeld kreeg van 25 jaar taalevolutie door de ontwerper zelf van het instrument. Dit instrument is veel meer geworden dan een reconstructie van taalgebruik, van 'wie spreekt welke taal met wie en wanneer'. De link die gelegd wordt naar onderwijs, verenigingsleven, mediagebruik en vooral de aandacht die besteed wordt aan identiteit en de politieke consequenties van deze identificatie maken van deze taalbarometer het gedroomde beleidsondersteunend instrument voor geheel Vlaanderen. In de Vlaamse Rand heeft men dit al begrepen. De randtaalbarometer verschijnt dit jaar voor het eerst. Wij hopen dat de snelle demografische, sociale en linguïstische ontwikkelingen in de rest van Vlaanderen, inzonderheid in een aantal Vlaamse steden en

kleinere centrumsteden in de Brusselse ruit, andere Vlaamse overheden aanzet tot een gelijkaardig initiatief. De expertise is er al. Ontwikkeld in Brussel. Voor de meerwaardezoeker uit Vlaanderen. Ik dank u.

Machteld De Metsenaere

ⁱ Deze problematiek vormt het onderwerp van een opleidingsonderdeel op masterniveau gedoceerd aan de Vrije Universiteit Brussel sinds academiejaar 2012-13 door prof. Dr. Joost Vaesen, plvv. van prof. Dr. De Metsenaere, onder de titel '*Global City-Region Brussels: Language, Policy and Identity in Historical Perspective*'.

ⁱⁱ Op 23 april 2014 onderzoeken BSI en UAB op een gemeenschappelijk colloquium "Brussels in the Knowledge Society" trouwens alvast hoe hun instellingen bijdragen tot een duurzame ontwikkeling van Brussel.

ⁱⁱⁱ De VUB ondertekende op 31 maart 2014 verschillende samenwerkingsovereenkomsten met prestigieuze Chinese universiteiten en organisaties ter oprichting van onder meer gezamenlijke studieprogramma's en de oprichting van een gemeenschappelijk nationaal laboratorium in 'audio visual signal processing'. Het is ook de start van BRACES: de Brussels Academy for China-European Studies, een nieuw academisch platform in Brussel.

Geraadpleegde publicaties

BRUTUS. <http://universitaireassociatiebrussel.be/projecten-2/brutus>

Chaltin, Karen. *Brussel=(meervoudige) hoofdstad*. Fiche 2013 op BRIO-matrix. Elektronisch raadpleegbaar en te downloaden: <http://www.briobrussel.be>

Chaltin, Karen. *Brusselse tutoren voor Scholieren*. Fiche 2013 op BRIO-matrix. Elektronisch raadpleegbaar en te downloaden: <http://www.briobrussel.be>

Chaltin, Karen. *Het Nederlandstalig onderwijs in Brussel*. Fiche 2013 op BRIO-matrix. Elektronisch raadpleegbaar en te downloaden: <http://www.briobrussel.be>

Chaltin, Karen & Janssens, Rudi, *Het hoger onderwijs in Brussel*. Fiche 2013 op BRIO-matrix. Elektronisch raadpleegbaar en te downloaden: <http://www.briobrussel.be>

Corijn, Eric & Vloeberghs, Eefje. *Brussel! Stadsschriften*. Brussel: VUBPress, 2009.

Deboosere, P., Eggerickx, T., van hecke, E. & Wayens, B. The population of Brussels: a demographic overview. *Etats Généraux de Bruxelles*. Staten-generaal van Brussel. Citizens' Forum of Brussels. *Brussels Studies*, (online tijdschrift) Synopsis nr.3, 12 januari 2009 (corr. 17 march 2009) www.brusselsstudies.be.

Degadt, Jan. *Onevenwichten in de Brusselse arbeidsmarkt*. Lezing 11 juni 2013.

Degadt, Jan. *Bedrijfsleven en KMO's. De internationalisering van de Vlaamse rand rond Brussel*. Degadt, J. e.a. (red.). *Brussel:ASP*, 2012:211-233.

Degadt, Jan; De Metsenaere, Machteld; Devlieger, Mieke; Janssens, Rudi; Mares, Ann & Van Wynsberghe, Caroline (red.) *De internationalisering van de Vlaamse rand rond Brussel*. Brussel: ASP, 2012.

De Groof, Roel (ed.). *Brussels and Europe. Bruxelles et l'Europe*. Brussel: ASP, 2008.

Devlieger, Mieke en De Maeyer, Sven. Leren omgaan met een meertalige leerlingenpopulatie in het Nederlandstalig basisonderwijs in de Vlaamse Rand - en taalgrensgemeenten. Ervaringen uit het Rand- & Taalproject. *De internationalisering van de Vlaamse rand rond Brussel*. Red. J. Degadt e.a. Brussel: ASP, 2012:108-138.

Fannes, Pieter; Vranckx, Bart; Simon, Frank & Depaepe, Marc. L'enseignement en communauté flamande (1988-2013). *Courrier hebdomadaire CRISP* n°2186-2187. Brussel: 2013.

Janssens, Rudi. *Meertaligheid als cement van de stedelijke samenleving*. Een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van taalbarometer 3. Brussel: VUBPRESS, 2013.

AT Kearney 2012 Global cities index and emerging Cities Outlook, geraadpleegd in maart 2014 op: <http://www.atkearney.be/documents/10192/>

Vandermotten, Christian. Les configurations de l'espace économique et la crise politique en Belgique. *EchoGéo*, 15 (2011) (online tijdschrift).

Vandermotten, Christian. Brussel, kleine wereldstad. *De Handelingen van het Colloquium van 30 mei 2013. De dubbele internationale uitdaging van Brussel*. Conseil Economique et Social. Economische en Sociale Raad. Brussels Hoofdstedelijk Gewest. 2013:13-21. Elektronisch beschikbaar op: <http://www.esr.irisnet.be/esrbhg/colloquium-30-mei-2013/de-handelingen-van-het-colloquium>.

WAYENS, Benjamin, JANSSENS, Rudi, VAESSEN, Joost. 2013. *BSI Synthesenota*. Het onderwijs in Brussel: een complex crisisbeheer. *Brussels Studies* (online tijdschrift), 70, 29 augustus 2013. www.brusselsstudies.be.